

TÓTH BÉLA

## Tiszajárás

XXII.

KANYAR

Agyúlövés sem dúrhatta volna széjjelőbb Zoli bánatucáját, mint a gátak tetejéről hozzánk verődő kiáltás. Fogát vicсорító fájdalomból épp azt kezdtem megsejteni, hogy beteges hidegrázás és forró láz tartja fogva, különösen mikor Julcsi testben vagy akár gondolatban fölmerül. Betölti minden percét, porcikáját, szabadulna tőle és magához láncolná egyszerre. Hogy uralmát tudhassa fölötte.

Amúgy egész zavarodott vagyok vele. Találkozásunk első napjaiban ádámciviles tánc, amiben nem a pucérság volt a legdöntőbb, hanem, hogy gátlástalanul mutaták vonzalmukat. Egymás tekintetéből olvasni tudtak mindent. Magam is azt hittem, értem őket. Most elbizonytalanodtam.

A segélykiáltásra Kálmán bácsi kibodorodik forgácsai közül, egy éles fejszével a kezében indul a tragédia színhelyére. Nekem is int, menjek. De a lábam tiltakozik.

Ötéves inaskodásom alatt találkoztam a halál sokféle megjelenésével eleget. Nem tudtam megszokni.

Volt olyan hét, hogy naponta többször is halottakkal bajmóldtam. Összetalálkoztam mindenféle halálnemmel, amelyek betegségből, öngyilkosságból, gyilkosságból vagy szerencsétlenségből következtek. Szivárgó orrú tébécésekkel, csontra aszalodott rákosokkal, aggkori végelgyengültekkel, sáp- és vízkórosokkal. Aztán ott volt a hirtelen haragból, szőlőkaró-suhintásból eredező halál. A véletlenül elsült forgópisztolyból kiköpött halál. Az erőszakból Isten nyakára ment öngyilkos halálneme. Ki kötéltre, ki lúgra, ki kútbaugrásra ítélte magát. Engem egy se tudott megnyugtatni. Amikor csendítettek a közeli toronyban, nekem mindig visszaköszönt a tegnapi ebéd.

Mondják, hogy háborús szanitészek és temetőosztagosok olyan közömbösekké tudtak válni, akár valami részeges boncmester, aki a több napos szétdobált hulla mellett megette a frissen főtt csirkepörköltet. Fogadásból.

Most mégis, ahogy int Tuli Kálmán, megyek vele, mint mágnessel a vasszög.

A segítségért kiáltó ember vár bennünket a gát tetején. Nincs valami nagyon megilletődve, messziről úgy vélem, mégsem szeretne újra egyedül találkozni az illetőkkel. Pedig láthatott már ilyeneket. Nem mai ember. Amolyan erdei termésért, tímároknak bőrfestésre való taplóért, szappangyökérért, fagyöngyért csúvározó valaki lehet. Félig töltött csalánzsákja, s annak tartalma erről tanúskodik. Úgy lehet, minden fa és bokor ismerőse ezen a vidéken. De erről nincs időnk szót váltani. Megyünk, a sűrűségek közül hirtelen kitisztuló térség közepén álló nyárfájához, amiről ünneplős ruhába öltözve csüng egy jól öltözött férfi meg egy nő. Lábuk leér a fűre.

Kálmán bácsi közelükbe lép, megfogja a férfi leejtett balját, óráját nézi, füleli.

— Még ketyeg — mondja indulatok nélkül, aztán kérdezi:

— Ugyan kik lehettek, mért tehettek, mért éppen ezt a fát tisztelték meg? Nem az éhség, nem a nyomorúság juttatta őket ide, ahogy elnézem ancugjukat. Vagy egyenest a halóruhájukat vehették magukra?

Percek telnek hangos találgatások között, mikor a Zoli meg a gátőr lecsörtetnek a tisztás szélére. Megcövekeltek a lábuk. A gátőr szusszant először.

— Ez lett a vége! Évek óta idejártak. Minden hétfőn délután megjelentek, lehetett tél vagy nyár. Eshetett vasvilla. Üldögéltek a partoldalban, sokszor itt a nyárfa alatt. Legtöbbször az este vagy a lombok nyelték el őket. Reggel sohasem láttam őket. Szerelmesek voltak, reménytelenek, testvérek, egybetegségűek, nem tudtam róluk semmit. Néha papfélélt véltem a férfiban, máskor patikust. Nem ettek-ittak, mint a kirándulók, még beszélgetni sem láttam őket. Nem voltak süketnémák, ha találkoztam velük, messziről köszöntek.

Évtizedek óta faggatom, kérdezgetem a Tiszát a saját, meg az emberek sorsáról. Mindig mélyen hallgatott. Szomorúságról meg egyáltalán nem hozott hírt. Hazudott volna? Száz színben játszó szép arcát mutatta mindig? S tán éppen ezzel csábítja magához a halni készülöket?

A tápéi hímezőkörben sokat tudó, beszédes asszonyok között üldögélek, némely téli alkonyat utáni idő szakáiban. Színes hímezéseikben úgy bújkál a tú sebesen villódzó kezük nyomán, ahogy a szó szalad százfelé. A Tisza halottairól. Tápén sokat eltemettek belőlük, mint öngyilkosokat. Persze azok nem tápaiak. Hozza őket valahonnan lefelé a Tisza. Hogy önként mentek-e bele, lökték, fürdés közben estek, ki a tudója annak? De valamilyen régi törvény szerint, ahol partra veti halottját a folyó, ahol kifogja a halász hálója, a révész kompja, ott kell elföldelni őket. Ott írják őket veszteséglistába. Mióta már?

Az ezeréves Tápé nem szokta meg. Ha szól a temető jajveszékélő lélekharangja, a hímezőkör meghitелése szerint nem tudnak az emberek másfelé nézni, hiszen visznek valakit, valaki névtelen a vízpartról a gödörpartra. Kirendelt, dísztelen lovas-kocsi ballag vele sor szerint. Viszik a névtelen halottat, akikről sokszor azt sem tudni, férfi volt-e vagy nő. De akit utolér a lélekharang szava, az leteszi kapáját, sarlóját, sulykolóját, fordul a kocsi után.

Veronka néni meséli:

— Mentünk úgy, ahogy a munkát abbahagytuk. Meztlábasan, ha olyan idő járta. Ríttünk. Sirattuk a szerencsétlent. Magunkat is. Sose voltunk összegyülekezett sírni való nélkül. A lány, meg asszonyfélének annyi szomorúság sajtolta az életét, hogy ilyenkor kisírhattuk magunkat, megkönnyebbedtünk.

A halottak látásától kicsomagolódtak hideg emlékeim. Még sokáig bukdácsoltam volna közöttük, de Zoli félhangos sóhajtása visszaráncigált.

— Ezeknek már jó! — mondja, s szaván érzem bolondos meggyőződését.

— Mi lett? Tegnap még kutya bajod. Ennyire megrázott!

— Bár az rázott volna. Akkor tudnám, hogy elmúlik.

De mire vitába keverednék vele, megjönnek a rendőrök az orvossal. Az őrmester, alig érinti simléderéhez a kezét, intézkedik.

— Aki nem tud az ügyszó, az táguljon.

Tágulunk.

— Állj! — vezényel az őrmester. Senki nem tud semmit? Ki látta őket először?

— Jelen — mondja a taplószedő.

— Ismerte őket?

— Nem. Most láttam őket először.

— Van, aki látta őket élve?

— Jelen — válaszolt a gátőr.

— Maga marad, a többi elmehet — néz ránk az őrmester —, nincs mit gyönyörködni bennük.

Ami igaz is. Megyünk. A sötét amúgy is kezd ránkörösödni. A fák és bokrok fekete foltokká válnak, mire fölkaptatunk a gátak koronájára. Ott már erősen ránk köszön a gátőrné csülkös bablevesének illata.

Tuli Kálmán ezt meghívásnak veszi. Másnapra is maradt még faragni valója. Elmarad tőlünk.

Kettesben kilométereket elballagunk a halottas nyárfától. A talpunkkal látjuk az utat. Sötét van, mint a zsákban. Vastag a nyírségi csönd. Most alusza első álmát a madár. A békák kunkogása régen elhalkult. Hanem most surran a menyét, sompolyog a sün. A lopi legelőkön titokban hajtó juhász pulija száját madzaggal elköti, hogy árulóként egyet ne vakkanjon a kölestáblán.

A csillagos ég majd elcsordul, úgy remeg. Más ízű csönd ez, mint felénk való. Iható, akár az itteni folyóvíz. Tiszta. Tán törékeny, akár egy felhőbárány, elcsavarja a csillagsordulás csapját. Olyan, mint a nyírségi ember barátsága. Őszinte, kitérülő. Aztán ködök ülik teli. Elmúlik.

Hanem a fák sugdolózni kezdenek a szelekkel, s a szellőfiúk behemperegnek a harmatosodó fűbe.

Mifelénk zajosabb csöndökbe csavarodva éjszakázik a Tisza.

Zoli, talán hogy újra bekösse lelkiállómbe égő baja lovát, szépen rezegett baritonján nekiereszkedik egy valamikor közösen megszeretett tót nótának, amelyik pillanatnyi hangulatát kifejezi:

*Jön a szombat este, de nincsen öröme,  
Itt a szombat este, de nincsen öröme.  
A galambom útját, benőtte a fű már,  
Benőtte a fű már, benőtte örökre.*

*Nem is fű az rajta, csupa gaz, csupa gyom,  
Nem is fű az rajta, csupa gaz, csupa gyom,  
Török császár rabja, török császár rabja, török császár rabja,  
Sej az én galambom!*

Amikor legényes életünkben olyan szerelmes hancsikok magasodtak elénk, hogy járnai sem tudunk rajtuk, mindenféle bajbogarak, gondszuvalak ellen sokszor elnótáztuk az öreg Zsibrita Mátyástól tanult, mindenre jó strófákat. Ettől úgy éreztük, eresz szorító pántjaiból a feszültségünk. Hamvadozott bennünk az élő parázs.

Nagyon meg akartam érteni barátom fájalmát.

— Tegnap még nem látszott, hogy „örökre” — segíték szavammal a gombolyag végét megfogni.

— Látszott az, csak én nem akartam látni. Egészen elvakultam. Úgy negyvenéves korom után már nem számoltam arra, hogy ilyen is megtörténjen velem. Kitalálsz. S most olyan sötétség van belül, mint amilyen kívül. Azt sem tudom, vezet-e még út ki belőle valamerre.

Meséltem már, hogy a nyíregyházi sortatarozásban Julcsival 75 házat, sok nagy lakást annyira átterveztünk, hogy a régi hodályokból 23 darab többletlakást kimódoltunk. Kicsiket, mai igényeknek megfelelőket. A város ennek úgy megörült, hogy hozzám vágott egyet. De hát minek nekem? Adjon Julcsinak! Adott. Összebeszélés nélkül úgy rendeztük, mint a saját fészünkét. Én mint öreg trottyos, nem éltem egy percig sem abban az önhittségben, hogy majd együtt lakunk. Hanem azt tartottam megfogalmazatlanul, hogy így leszünk külön, és mégis különkülön másoknál, amióta világ a világ.

Ment ez néhány éven keresztül. Igaz, amikor egy-egy barátnője férjhez ment, meg-megriadt. Hogy hát ővele mi lesz? Arról többször sóhajtozott, hogy családot szeretne, gyereket. Szép örömtavunkat az elszaladt évek alatt nem zavarta semmi. Az első hullámverést is egy váratlan betegsége okozta.

Műteremben dolgozott, az öléhez kapott, mentők vitték a kórházba. Csak este tudtam meg, hol van. Rohanok oda, már lent ült a kerti padon. Várt. Nyugtatott. Semmi baj. Vese. Kicsi korában is elővette néha. Két nap múlva kiengedik. Kiengedték. Örültem. Kérdeztem, hogy az orvosnak juttatott-e valamit? Mondta, már

várta a kérdésemet, de nem adott, mert az orvos régi ismerőse, amikor adni akart, megpirongatta. Talán nem az ötszáz forintot kevesellte? Örültem, hogy ilyen is van.

Amikor a gimnáziumban Julcsi elsős volt, az orvos éppen végzős. Azóta sem találkoztak. Megismerte, barátsággal beszélt vele. A hálát elhessentette magától. De azt mondta neki, ha nagyon erősködik, hát akkor menjen el, ekkor és ekkor a lakására, vágja le a haját. Nem szereti, ha a fodrászok babrálják a nyakában.

Ez egy kicsit csiklandozta a kíváncsiságomat. De hát tudok csodabogarokról, becsülöm is őket. Amúgy elhalványult bennem a kíváncsiság, de a hajvágás napján egész megbolondultam. Mint tanyai kutya idegen városban, gazdájától elkeveredve futkároztam. Julcsi elment, szerencsémre azt sem tudtam, hol lakik a doktor. Mert különben rájuk töröm az ajtót, felképelem őket. Ha valami rossz regényben olvasom, hát félredobom. Engem ilyenekkel ne etessenek az írók. És velem történik meg. Nem tudtam magamnak parancsolni. Álltam az ablaka alatt, mikor ér vissza, mikor világosodik ki a lakás. Reggel a szememmel sem kérdeztem, gyöngeségemről nem akartam olyan könnyen tanulságot tenni. De ő ismerte fogcsikordulásaimat. Munka után kedélyes könnyedséggel nyugtatott.

— Régen nem váltottunk szót, elbeszélgettük az időt, mire fölocsúdtam, elmúlt éjfél.

— Bennem sikoltozott a kérdés: — És? És? És?

Napok múltán, ahogy ő is lecsillapodott, azt mondta, hogy most volt ott először és utoljára. Még én aggályoskodtam. Hogy sajnos még lehet rá szüksége. Közben úgy szűkült bennem a nemlétező holdvilágra vonyító, eddig hallgató kóbor kutya, mint a valóságos. Hogy hol volt eddig, melyik zugomban, mért nem találkoztam vele, magam sem értem.

Vacogtam belülről, ordítottam, a veszettség nyála habokban csurgott belőlem. Ő sem látta volna? Hisz a tekintetével meg tudott nyugtatni. Magamtól is mentem annyira, dolgozni is képes voltam. Kifelé milyen képmutató tud az ember lenni. Senki sem sejtette, micsoda világháború zajlott le odabenn. Hullák, szétlottyant vastagbelek, bűz, vízig ásott aknatölcsérek, döglött lovak. Attól kezdve soha nem tudtam éveken át fölengedni. Elvesztésének félelme mindig talpon állt bennem.

Szüleit, testvéreit ismertem, gondjaikban osztoztam. Talán tudat alatt, hogy minél több szállal magamhoz kössem. Annyira belém épült, ha arra gondoltam, hogy egyszer elhagy, hát az a műtét előtti beteg vagyok, aki egy nemesebb szervének elvesztésén búsul. Nem a fájdalomtól fél, a veszteségtől.

De ahogy ment velem az idő, még a rutinból végzett munkám is patikául szolgált. Eredményesen dolgoztam. Igaz, sokszor ízetlennék, sótlannak tartottam egész életemet, mert bántott, hogy Julcsi akár egyszer is el tudott hagyni. De hát mennyi ízetlent le kell életünk során nyelni.

Hanem, néhány hónap után kezdtem észrevenni, hogy zöld a fának a levele, és az egész felhők szállnak mint régen, boldog korszakokban.

Valakitől tán olvastam azt a bölcsességet, ami beteljesült rajtam. Hogy csak az elvesztett öröm mutatja, mekkora volt. Olyan, akár az egészség: amíg van, észre sem vesszük.

Ha lassan is, kikékölt rám az ég. Hanem a rákövetkező nyáron, jóképű mérnök-jelölt került közénk háromhetes gyakorlatra. Húzó-vonó, érdeklődő gyereknek ismertük. Hamar befogadtuk, kedvébe jártunk. Az elköszönés napján kicsit kocsmáztunk. Ő egyenesen onnan indult közülünk a vonatra. Julcsi másnap elkésett. Sose fordult vele elő. Szó nem érte volna a ház elejét, de ő kikerekedett szemmel, támadólag lépett fel.

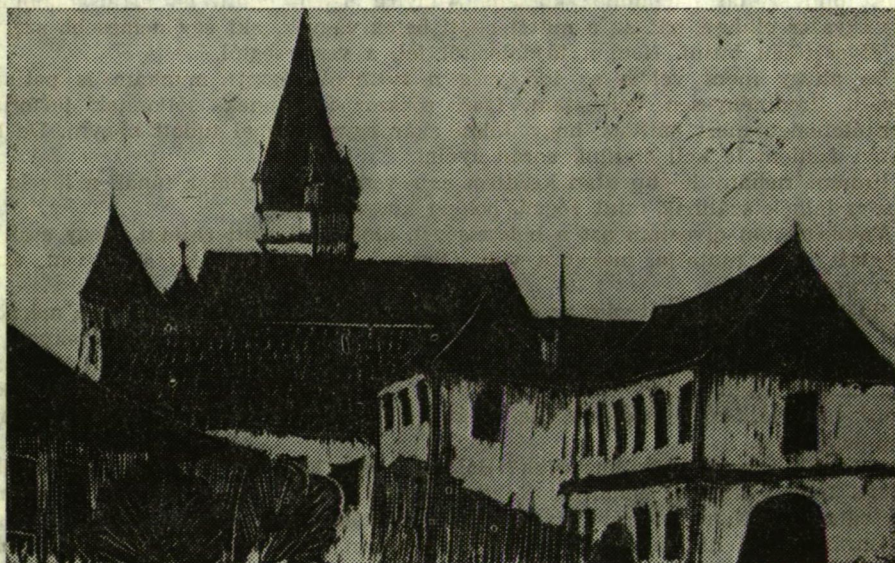
— Azt kívánod, hogy hazudjak? Boldoggá tett, hogy az utolsó éjszakát velem töltötte. Ugyan előzőleg néhányszor feljött a lakásomra mozizás után. A kisujjamat sem fogta meg. Nem volt rám kíváncsi, annyi hatással sem voltam rá, mint az öreg pap énrám. Csak ült, mint a tuskó. Nagy nehezen megette, megitta, amivel kínáltam, aztán udvarias kézcsókkal jó éjszakát mondott minden alkalommal. Mit gondolsz, van valakije? Ennek komoly valakije lehet.

Nem bánám, ha a barátjául fogadna, akivel, ha fölvetődöm Pestre, bujkálások nélkül, nyíltan beülhetnék bármely színházba. Olyan nagy igény ez, bűn? Azt se bánom, ha a százegyedik leszek neki. Férjhez akarok menni! A fiú partiképes, ahogy jobb polgári körökben mondanák. Tiszta reményeim lehetnek vele. Nálam hitványabb lányok férjhez mennek, élik szép vagy messziről szép életüket. Révben vannak, férjük van, nevük, nyíltan járhatnak-kelhetnek. Lehet, hogy nem azt nyerték el, amit reméltek, de hát mit akarhat egy lány?

Látta elszontyolodásomat, hogy alig kapok levegőt szavai zuhatagában. Ha két-százaz vasszöveget vernek mellem kosarába, az nem állítja el annyira a kalapálást bennem, mint Julcsi kizúduló mondatai. Nem is lárifárizott, de vigasztalt.

— Te megmaradsz nekem. Akármilyen történik velem, nem vagyok nélküled egy percig sem. De lásd be, hogy mással kell élnem. Te leszel a hátszágom, az örökös, minden bajaimban, örömeimben.

Egész nekapirosondott elképzelt jövőjének. Napokig a remények kéklő ködeiben élt. Várta a levelet Pestről, várta a biztató meghívást. Nem jött. A következő héten már összeszorított szájjal uralkodott magán. Kitört belőle a keserűség.



HADNAGY CSABA GRAFIKÁJA